

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.135
у Київському столичному
університеті імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, професору,
професору кафедри медіапродюсування та
видавничої справи,
заступнику декана Факультету журналістики з
наукової роботи та міжнародної діяльності
Вікторії ІВАЩЕНКО

Відгук

офіційного опонента Крайнікової Тетяни Степанівни, доктора наук із соціальних комунікацій, професора, завідувача кафедри редакційно-видавничих технологій і продюсування Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка про дисертацію Ірини Андріївни Широкової «Система регулювання видавничої галузі України: сучасні тенденції», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 061 Журналістика.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Дисертація І. А. Широкової сфокусована на реально існуючій проблемі, адже система регулювання видавничої галузі безпосередньо впливає на розвиток культурного простору, інформаційну безпеку держави та збереження національної ідентичності. В умовах цифровізації, трансформації читацьких практик і повномасштабної російсько-української війни питання підтримки та ефективного функціонування видавничої сфери набувають особливого значення.

Видавнича галузь сьогодні функціонує в умовах значних економічних, кадрових та організаційних викликів, пов'язаних із руйнуванням інфраструктури, змінами логістичних ланцюгів, необхідністю адаптації до нових форматів поширення контенту та посилення міжнародної культурної співпраці. Водночас недостатньо ефективні механізми регулювання можуть стримувати розвиток галузі, тоді як їх удосконалення

*Відгук
отримано 13.06.2026
Тетяна разова - сиріа-
г. р. і. н., проф. В. П. Ващенко
Вікторії*

сприятиме зміцненню культурної політики держави та розширенню можливостей українського книговидання.

Актуальність дослідження зумовлена також необхідністю комплексного осмислення механізмів регулювання видавничої справи, оскільки більшість наукових праць присвячено окремим правовим, економічним, культурологічним або історичним аспектам розвитку книговидання. Натомість системне дослідження регулювання видавничої галузі як сукупності взаємопов'язаних законодавчих, інституційних, організаційних та суспільно-комунікаційних механізмів залишається недостатньо розробленим у вітчизняному науковому дискурсі.

Таким чином, дисертаційне дослідження І. А. Широкової є актуальним, а його результати мають важливе значення для розвитку видавничої справи, соціальних комунікацій та культурної політики України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертація І. А. Широкової продовжує наукові пошуки у сфері теорії соціальних комунікацій, видавничої справи, публічного управління та культурної політики. Робота має комплексний характер і ґрунтується на поєднанні теоретичного аналізу, вивчення нормативно-правової бази, порівняльного підходу та результатів авторського емпіричного дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується широкою джерельною базою, використанням комплексу загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, а також послідовною логікою викладу матеріалу. Сформульовані авторкою висновки відповідають поставленій меті та завданням дослідження, а рекомендації мають і теоретичне, і практичне значення для подальшого вдосконалення механізмів регулювання видавничої галузі України.

Наукові положення дисертації є належним чином аргументованими та підтверджуються результатами аналізу законодавчого забезпечення галузі, діяльності профільних державних інституцій, дослідженням ролі громадських організацій і професійних об'єднань, а також результатами авторського опитування представників видавничої спільноти. Одержані результати є обґрунтованими та мають важливе

значення для розвитку галузі знань 06 «Журналістика» та спеціальності 061 «Журналістика».

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертації полягає у комплексному дослідженні системи регулювання видавничої галузі України в контексті сучасних суспільних, технологічних та геополітичних трансформацій. Робота поєднує соціокомунікаційний, інституційний та управлінський підходи до осмислення процесів функціонування видавничої сфери.

Вона є оригінальним внеском у розвиток наукових досліджень у галузі журналістики та соціальних комунікацій, що засвідчують такі елементи наукової новизни.

По-перше, здійснено комплексний аналіз системи регулювання видавничої галузі України, визначено особливості взаємодії державних інституцій, професійних об'єднань та громадських організацій, а також окреслено сучасні тенденції розвитку галузі в умовах цифровізації та воєнного стану.

По-друге, проведено оцінку ефективності механізмів державної підтримки книговидання та визначено перспективні напрями вдосконалення регуляторної політики з урахуванням міжнародного досвіду.

По-третє, на основі результатів авторського опитування представників видавничої спільноти сформульовано науково обґрунтовані рекомендації щодо підвищення ефективності взаємодії між державними та громадськими інституціями у сфері книговидання.

Зазначені елементи наукової новизни є обґрунтованими результатами проведеного дослідження і мають істотне значення для галузі знань 06 «Журналістика».

Практичне значення результатів дослідження

Дисертація має вагоме прикладне значення. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення механізмів регулювання видавничої галузі, формування державної політики у сфері книговидання, а також розвитку взаємодії між державними інституціями, професійними об'єднаннями та громадськими організаціями.

Крім того, висновки та рекомендації, сформульовані авторкою, можуть бути корисними для профільних органів державної влади, видавництв, громадських організацій та інших суб'єктів книжкової сфери. Одержані результати також можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання дисциплін, пов'язаних із журналістикою, соціальними комунікаціями та видавничою справою.

Водночас дисертація створює підґрунтя для подальших наукових досліджень у галузі соціальних комунікацій, оскільки комплексних праць, присвячених регулюванню видавничої галузі України, наразі небагато.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та дотримання принципів наукової доброчесності

Структура дисертаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено інформацію про апробацію результатів дослідження та публікації авторки.

У першому розділі «Теоретичні засади та системи регулювання видавничої справи» проаналізовано наукові підходи до розуміння сутності регулювання видавничої сфери, охарактеризовано особливості функціонування видавничої галузі як складника системи соціальних комунікацій, а також розглянуто основні моделі регулювання у вітчизняній та зарубіжній практиці. На особливу увагу заслуговує аналіз міжнародного досвіду, який дозволяє виявити спільні та відмінні риси організації видавничої справи в різних країнах.

У другому розділі «Механізми державної підтримки та регулювання видавничої галузі» досліджено нормативно-правову базу, діяльність органів державної влади та профільних установ, а також проаналізовано механізми державної підтримки книговидання. Цінними є положення, присвячені аналізу сучасних державних програм підтримки галузі та порівнянню українського й італійського досвіду регулювання видавничої сфери.

У третьому розділі «Саморегулювання видавничої галузі» розкрито роль громадських організацій та професійних об'єднань у розвитку галузі, проаналізовано результати авторського опитування представників видавничої спільноти та запропоновано напрями вдосконалення взаємодії між державними і громадськими інституціями.

Перспективними видаються положення, присвячені адаптації зарубіжного досвіду до сучасних українських реалій та посиленню ролі громадянського суспільства у формуванні галузевої політики.

Завершується дисертація ґрунтовними висновками, які логічно випливають зі змісту роботи, відповідають поставленим завданням і узагальнюють основні результати проведеного дослідження. Додатки містять матеріали, що ілюструють положення основного тексту дисертації та доповнюють емпіричну базу дослідження.

Дисертація написана державною мовою та оформлена відповідно до вимог, визначених наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 р. За результатами ознайомлення з дисертацією та науковими публікаціями здобувачки підстав вважати, що в роботі наявні порушення принципів академічної доброчесності, не виявлено. Використані ідеї, положення та результати інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями. Дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням.

Повнота викладення в наукових публікаціях

Результати дослідження репрезентують високий рівень достовірності й науковості, про що свідчить значна кількість апробацій матеріалів дослідження у виступах на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

Основні наукові результати дисертації висвітлені у трьох наукових статтях, дві з яких опубліковано в українських фахових виданнях категорії Б, а одну оприлюднено у науковому виданні, що індексується в базі даних Web of Science Core Collection. Додатково результати дослідження відображено у розділі колективної монографії, статті в зарубіжному періодичному виданні та чотирьох матеріалах наукових конференцій.

Наукові публікації, оприлюднені за тематикою дисертаційної роботи, містять обґрунтовані наукові результати відповідно до поставлених завдань, вирізняються повнотою та якісним викладом матеріалів дослідження.

Відповідність анотації та основного тексту дисертації

Анотація дисертації відповідає її основному змісту. У ній адекватно відображено актуальність теми, мету і завдання дослідження, його методологічні засади, наукову новизну, практичне значення та основні результати. Зміст анотації корелює з положеннями дисертаційної роботи, не містить суперечностей та забезпечує цілісне уявлення про проведене дослідження.

Дискусійні положення та рекомендації

Відзначаючи ґрунтовність, актуальність та наукову цінність дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти та висловити кілька побажань і рекомендацій.

1) Авторкою проведено масштабний аналіз законодавчих (с. 81–94), інституційних (с. 76–81, с. 107–118) та громадських механізмів (с. 159, с. 171–174, с. 208) регулювання видавничої галузі України. Водночас видається перспективним подальше розширення емпіричного складника дослідження шляхом залучення ширшого кола респондентів, зокрема представників різних сегментів книжкового ринку, що дало би змогу ще глибше простежити особливості взаємодії між суб'єктами видавничої сфери. Водночас зрозуміло, що реалізація таких масштабних досліджень потребує значних організаційних та ресурсних можливостей.

2) Заслугове на окрему увагу питання представлення методологічної основи дослідження. Авторка пише про комплексний системний підхід та перелічує дев'ять методів (с. 20–22), однак їх опис обмежується Вступом і фактично зводиться до формульних дефініцій без розгортання у змістовій частині роботи. Зокрема, не розкрито: яким чином операціоналізовано системний та інституційний підходи стосовно конкретного об'єкта дослідження; як узгоджено між собою герменевтичний і нормативно-догматичний методи в межах одного аналітичного завдання; які критерії добору та інструментарій авторського опитування (N=56) забезпечують його

репрезентативність щодо генеральної сукупності суб'єктів видавничої діяльності. На нашу думку, методологія потребує або окремого підрозділу в першому розділі, або самостійного методологічного розділу — з обґрунтуванням вибору підходів, їх відповідності меті та завданням дослідження, а також із чітким зв'язком між методами та конкретними результатами.

3) У роботі ґрунтовно проаналізовано досвід Італії (с. 152–164) та окремих європейських країн (с. 39, с. 49, с. 65–67, с. 125, с. 211) щодо регулювання видавничої галузі. У подальших наукових розвідках було б цікаво розширити порівняльний аспект дослідження та більш детально розглянути особливості функціонування видавничих систем інших держав, а також сучасні підходи до підтримки книговидавництва в умовах цифрової трансформації.

4) На окрему увагу заслуговують положення, присвячені впливу новітніх технологій на розвиток видавничої сфери (с. 42–45, с. 106, с. 142–143, с. 153–155). У зв'язку зі стрімким поширенням інструментів штучного інтелекту, цифрових платформ та нових форматів виробництва контенту перспективним видається подальше поглиблення досліджень у цьому напрямі, зокрема щодо трансформації регуляторних механізмів та адаптації галузі до нових технологічних викликів.

У цілому висловлені зауваження та рекомендації не знижують високої оцінки наукового рівня дисертації, а мають дискусійний характер і можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових пошуків авторки.

Загальний висновок

Цілісний аналіз дисертаційного дослідження Широкової Ірини Андріївни «Система регулювання видавничої галузі України: сучасні тенденції» та опублікованих за його результатами наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація є оригінальною, цілісною та завершеною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати і висновки, важливі для розвитку теорії та практики соціальних комунікацій і видавничої справи. Запропоновані авторкою рекомендації щодо вдосконалення механізмів регулювання видавничої галузі України мають теоретичне та практичне значення.

Дисертація Широкової Ірини Андріївни «Система регулювання видавничої галузі України: сучасні тенденції» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 «Журналістика» відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 та постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44, що дає підстави для присудження Широковій Ірині Андріївні ступеня доктора філософії зі спеціальності 061 «Журналістика».

Офіційний опонент:

доктор наук із соціальних
комунікацій, професор, завідувач кафедри
редакційно-видавничих технологій і продюсування
Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка Т.С.Крайнікова

Підпис Т. С. Крайнікової засвідчую.

Проректор із наукової роботи

Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор економічних наук, професор О. І. Жилінська

